

Volodymyr Katereniuk. The Structure of Compliance Control and the Mechanism for its Implementation

The article is devoted to the study of certain aspects of the mechanism of corporate compliance control with the aim of providing a theoretical foundation and revealing its substance as a component of the legal framework for business activity. The research analyzes its relationship with the general concept of compliance, defines its place within the system of corporate relations, and characterizes the key elements necessary for its effective implementation. It is demonstrated that corporate compliance and corporate compliance control hold an important position in the corporate governance system of business entities, particularly commercial companies. It is noted that the connection between these concepts is of conceptual significance, as it influences the definition of all elements required for the implementation of the corporate compliance control mechanism. Within this mechanism, a distinction is made between the elements on which it relies and the elements through which it is carried out. The first group includes objects, subjects, the regulatory and legal framework, and outcomes; the second group comprises forms, methods, and tools of implementation. All elements of the corporate compliance control mechanism are characterized and specified. It is established that the object of corporate compliance control encompasses two components: (1) the behavior, decisions, and actions of employees, management bodies, and owners of a business entity; and (2) the internal regulations of the business entity, which set out specific requirements for the conduct, actions, and decisions of the persons. It is substantiated that corporate compliance control is carried out through forms that reflect the external and organizational aspects of its implementation; methods, which are the means of conducting control and may be combined within a particular form; and tools, which are the direct instruments of control, with their selection primarily depending on the methods of compliance control employed.

Keywords: *judicial discretion, compliance with regulations, business activity, commercial company, control, corporate governance, corporate relations, mechanism, legal order, risk management.*

УДК 347.99:331.105.4:502.17

DOI 10.31558/2786-5835.2025.1.10

Кушнір Роман Сергійович,

здобувач ступеня «Доктор філософії»

Донецького національного університету імені Василя Стуса

**ГОСПОДАРСЬКА ПРОЦЕСУАЛЬНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ
ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ
СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СВІТОВОЮ СПІЛЬНОТОЮ**

У дослідженні висвітлено зміст і структурні елементи поняття «господарська процесуальна правосуб'єктність» професійних спілок як важливого компоненту процесуально-правового статусу цих суб'єктів на доктринальному й законодавчому рівні. Автором виявлено деякі проблемні питання за тематикою дослідження та розроблено пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання цих питань в умовах впровадження стратегії сталого розвитку світовою спільнотою.

У статті визначено, що сучасні профспілки є одними з активних провідників Цілей сталого розвитку у масштабах глобального світу, бо мета їх створення – здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів працівників, і саме вони виконують місію, пов'язану зі справедливим розподілом доходів, насамперед між роботодавцями і працівниками, безвідносно захищаючи право на гідну працю останніх.

Автором обґрунтовано, що професійним спілкам притаманна господарська процесуальна правосуб'єктність, яка є запорукою їх ефективної статутної діяльності, бо вона як обов'язковий компонент їх процесуально-правового статусу необхідна для захисту майнових й інших прав та інтересів цих суб'єктів як сторін господарського процесу у разі виникнення відповідних конфліктів.

У роботі узагальнено, що профспілкам як сторонам господарського процесу характерно те, що: вони стають учасниками господарської справи та ведуть процес у ній від свого імені (як позивач або відповідач); можуть брати участь у справі через представників; наділяються відповідним процесуально-правовим статусом із моменту відкриття провадження у справі; діють на захист власних прав та законних інтересів; кожна із сторін заінтересована у вирішенні спору на свою користь; їх правосуб'єктність допускає процесуальне правонаступництво; з приводу їх справи ухвалюється господарським судом рішення; на них поширюються усі правові наслідки законної сили судового рішення; вони несуть судові витрати тощо.

Автором аргументовано необхідність перейменувати ст. 44 ГПК України з «Процесуальна правоздатність та процесуальна дієздатність» на «Господарська процесуальна правосуб'єктність» і доповнити цю статтю новою нормою про процесуальну деліктоздатність, яка тісно пов'язана із дієздатністю та полягає у здатності нести відповідальність за вчинені правопорушення. Зазначене дасть змогу надати повну характеристику тріади елементів господарської процесуальної правосуб'єктності профспілок як складної юридичної властивості цих суб'єктів.

Ключові слова: господарська процесуальна правосуб'єктність, професійна спілка, захист прав, сторони господарських процесуальних відносин, господарський процес, правоздатність, дієздатність, деліктоздатність, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Глобалізація у світі праці є незворотною, вона суттєво впливає на економіку усіх кран, на досягнення ними Цілей сталого розвитку [1]. Отже, в умовах впровадження сучасною світовою спільнотою концепції сталого розвитку виникає необхідність «підтягування» менш розвинених економічно країн до рівня передових держав через збалансування доходів різних верств населення і формування повноцінного середнього класу, насамперед серед працівників, який є основою для розвитку будь-якої економіки [2]. Роль професійних спілок, особливо на міжнародному рівні, у цьому процесі є надважливою, адже саме вони мають суттєвий вплив на ринку праці на справедливий розподіл доходів, насамперед між роботодавцями і працівниками, захищаючи право на гідну працю останніх. Саме профспілки наразі є одними з активних провідників Цілей сталого розвитку у масштабах глобального світу, бо мета їх створення – здійснення представництва й захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів працівників, насамперед членів профспілки [3]. Безвідносно, саме зазначені представництво і захист є основними напрямками статутної діяльності професійних спілок.

Проте господарська і фінансова діяльність професійних спілок, а також діяльність, що пов'язана із захистом у господарському судочинстві майнових прав та інтересів цих суб'єктів права, є також невід'ємними і значимими компонентами їх статутної діяльності, що регулюється положеннями ст. 34, 35 Закону

України «Про професійні спілки, їх і права і гарантії діяльності» від 15.09.1999 № 1045-XIV [4]. У цих положеннях зазначається, що з метою реалізації статутних завдань профспілок, які є юридичними особами, ними може здійснюватися необхідна господарська та фінансова діяльність шляхом надання безоплатних послуг, робіт, створення в установленому законодавством порядку підприємств, установ або організацій із статусом юридичної особи, формувати відповідні фонди, кредитні спілки. Позбавлення ж профспілок права власності, а також права володіння та користування майном, переданим їм у господарське відання, може мати місце лише за рішенням суду на підставах, визначених законами.

Господарська процесуальна правосуб'єктність є тим наріжним каменем, який дає змогу профспілці брати участь у господарському процесі як учаснику господарської справи, як стороні господарських процесуальних відносин. Дослідження змісту правового поняття «господарська процесуальна правосуб'єктність» завжди було в центрі уваги науковців-правознавців і фахівців-практиків, особливо в сучасних умовах розвитку, коли світова спільнота активно впроваджує в життя, в економіку стратегію сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику інституалізації господарської процесуальної правосуб'єктності учасників господарського процесу, зокрема профспілок, захисту їх майнових прав та інтересів, закріплення на законодавчому рівні правового статусу і процесуально-правового статусу професійних спілок досліджують у своїх працях такі вчені-правознавці та фахівці-юристи: В. Е. Беяневич [5], В. Ф. Опришко [6], Г. В. Осовий, П. М. Кондик [7], Г. О. Куртакова [8], Н. М. Полховська [9], І. В. Спасибо-Фатєєва [10] Н. С. Хатнюк, Н. Б. Побіянська [11]. Попри цінність наукових праць зазначених науковців-правників та фахівців-юристів, ця проблематика є малодослідженою в сучасних умовах впровадження стратегії сталого розвитку світовою спільнотою, чим і обумовлюється актуальність і своєчасність теми цієї роботи.

Метою статті є висвітлення змісту та структурних елементів поняття «господарська процесуальна правосуб'єктність» професійних спілок як важливого компоненту процесуально-правового статусу цих суб'єктів на доктринальному й законодавчому рівні, виявлення проблемних питань за тематикою дослідження і розробка пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання цих питань в умовах впровадження стратегії сталого розвитку світовою спільнотою.

Основні результати. Господарська процесуальна правосуб'єктність професійних спілок є запорукою їх ефективної статутної діяльності, бо вона, як обов'язковий компонент їх процесуально-правового статусу, необхідна для захисту майнових й інших прав та інтересів цих суб'єктів як сторін господарського процесу.

Далі необхідно з'ясувати різноманітні підходи до визначення поняття «господарська процесуальна правосуб'єктність» як на науково-правовому (доктринальному), так і на законодавчому рівні.

У спеціальній літературі у широкому розумінні процесуальна правосуб'єктність визначається як встановлена законом можливість бути суб'єктом процесуальних правовідносин, а поняття «правосуб'єктність» охоплює поняття «правоздатність», «дієздатність» та «деліктоздатність» [11, с. 145–146]. Різновид процесуальної правосуб'єктності – господарська процесуальна правосуб'єктність – визначається як здатність особи своїми діями здійснювати процесуальні права та нести обов'язки в господарському суді [12].

Також необхідно зазначити у пізнавальному аспекті дослідження, що до недавнього часу в доктрині господарського процесуального права процесуальна правоздатність і процесуальна дієздатність окремо не аналізувалися, ці два поняття замінялися поняттям «господарська процесуальна правосуб'єктність», а до 2003 р. – «арбітражна процесуальна правосуб'єктність» [11, с. 145–146].

Варто зауважити погляд В. Е. Беяневича, який наголошує, що сторони господарських процесуальних відносин повинні мати господарську процесуальну правоздатність і господарську процесуальну дієздатність. Під господарською процесуальною правоздатністю сторони розуміється здатність мати процесуальні права та обов'язки сторони у господарському процесі. Господарська процесуальна дієздатність визначається як здатність особи своїми діями набувати процесуальні права та нести обов'язки в господарському суді [5, с. 108]. Господарською процесуальною правоздатністю володіють усі фізичні особи-підприємці та юридичні особи на підставі їхнього права на судовий захист у господарському суді своїх прав і законних інтересів [5, с. 224].

Отже, все вищезазначене дає змогу зробити висновок, що професійні спілки також мають господарську процесуальну правоздатність і господарську процесуальну дієздатність, що дозволяють цим суб'єктам захищати свої права та інтереси, насамперед майнові, що підтверджує багаточисельна судова практика. Так, за рішенням Північного апеляційного господарського суду від 28.01.2020 у справі № 910/9126/19 відповідач Всеукраїнська професійна спілка працівників АТ КБ «Приватбанк» змогла довести правомірність прийняття рішення державною реєстраторкою Міністерства юстиції України Орел Юлією Сергіївною від 08.04.2019 № 158/19.4 «Про державну реєстрацію Всеукраїнської професійної спілки працівників АТ КБ “Приватбанк”», суд не скасував це рішення державної реєстраторки (не було законних підстав), дав змогу цій професійній спілці створитися й повноцінно здійснювати захист трудових прав та інтересів працівників АТ КБ “Приватбанк”, господарську та фінансову діяльність відповідно до ста-

тутних завдань, а також діяльність, що пов'язана із захистом у господарському судочинстві власних майнових прав та інтересів» [13].

За іншим позитивним судовим рішенням Господарського суду Одеської області від 22.04.2024 Одеська обласна організація профспілки працівників державних установ України захистила свої майнові права, стягнувши з Одеського квартирно-експлуатаційного управління заборгованість з відшкодування витрат електроенергії та витрат по водопостачанню і водовідведенню у розмірі 333 314,20 грн, а також витрат по сплаті судового збору у розмірі 3 314,20 грн. Суть справи полягала в тому, що на виконання умов договору № 171/22с від 08.11.2022 між Одеською обласною організацією профспілки працівників державних установ Одеським квартирно-експлуатаційним управлінням та військовою частиною N були укладені такі договори: № 413 від 26.09.2023 про відшкодування витрат за спожиту електричну енергію та за послуги з розподілу електричної енергії / перетікання реактивної енергії; № 441 від 07.11.2023 про відшкодування витрат з централізованого водопостачання та водовідведення, які були спожиті військовою частиною N. Усі ці витрати понесла Одеська обласна організація профспілки працівників державних установ, а обіцяного відшкодування цих витрат Одеським квартирно-експлуатаційним управлінням відповідно до вказаного договору не відбулося. Отже, завдяки господарському судочинству вдалося повернути профспілкові кошти [14]. І таких спорів вирішується у господарських судах багато, де профспілки завдяки своїй господарській процесуальній правосуб'єктності захищають власні права, і майнові також, що безпосередньо вплетені у права та інтереси всіх членів цієї профспілки.

Як вже вище зауважувалося, господарська правосуб'єктність є важливим компонентом процесуально-правового статусу професійних спілок – інакше кажучи, ці суб'єкти маючи її, користуються своїми процесуальними правами і обов'язками, лише будучи сторонами господарських процесуальних відносин.

Вчені-правознавці Н. С. Хатнюк, Н. Б. Побіянська слушно зауважують, що сторони у господарському процесі є юридично заінтересовані особи, матеріально-правовий спір між якими є предметом розгляду і вирішення у господарському судочинстві. Сторони господарського процесу повинні мати господарську процесуальну правоздатність і господарську процесуальну дієздатність, процесуальну (юридичну) заінтересованість. Ці науковці також зазначають, що для сторін господарського процесу характерно, що: 1) ними є особи, між якими виник спір про право; 2) вони ведуть процес у справі від свого імені; 3) з приводу їх справи ухвалюється господарським судом рішення; 4) на них поширюються усі правові наслідки законної сили судового рішення; 5) вони несуть судові витрати; 6) їх правосуб'єктність допускає процесуальне правонаступництво; 7) діють на захист власних прав та законних інтересів; 8) кожна із сторін заінтересована

у вирішенні спору на свою користь; 9) наділяються відповідним процесуально-правовим статусом із моменту відкриття провадження у справі; 10) можуть брати участь у справі через представників [11].

Для професійної спілки як для сторони господарського процесу характерні всі вищеперераховані ознаки, через які опосередковано характеризується господарська процесуальна правосуб'єктність цих суб'єктів.

Щодо визначення поняття «господарська процесуальна правосуб'єктність» на законодавчому рівні, то в Господарському процесуальному кодексі України законодавець цей термін, на жаль, не використовує. У ст. 44 «Процесуальна правоздатність та процесуальна дієздатність» ГПК України законотворцем надаються легітимні визначення основних елементів «господарської процесуальної правосуб'єктності», а саме:

«1. Усі фізичні і юридичні особи здатні мати процесуальні права та обов'язки сторони, третьої особи, заявника, боржника (процесуальна правоздатність).

2. Фізичні особи, які досягли повноліття, а також юридичні особи здатні особисто здійснювати процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді (процесуальна дієздатність)».

Як вбачається, у ст. 44 ГПК України відсутня норма, що розкриває третій елемент тріади господарської процесуальної правосуб'єктності.

Висновки. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі пропозиції та рекомендації:

1) сучасні профспілки є одними з активних провідників Цілей сталого розвитку у масштабах глобального світу, бо мета їх створення – здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів працівників, і саме вони виконують місію, пов'язану зі справедливим розподілом доходів, насамперед між роботодавцями і працівниками, безвідносно захищаючи право на гідну працю останніх;

2) професійним спілкам притаманна господарська процесуальна правосуб'єктність, яка є запорукою їх ефективної статутної діяльності, бо вона, як обов'язковий компонент їх процесуально-правового статусу, необхідна для захисту майнових й інших прав та інтересів цих суб'єктів як сторін господарського процесу у разі виникнення відповідних конфліктів;

3) профспілкам як сторонам господарського процесу характерно те, що: вони стають учасниками господарської справи та ведуть процес у ній від свого імені (як позивач або відповідач); можуть брати участь у справі через представників; наділяються відповідним процесуально-правовим статусом із моменту відкриття провадження у справі; діють на захист власних прав та законних інтересів; кожна зі сторін заінтересована у вирішенні спору на свою користь; їх правосуб'єктність допускає процесуальне правонаступництво; з приводу їх справи

ухвалюється господарським судом рішення; на них поширюються усі правові наслідки законної сили судового рішення; вони несуть судові витрати тощо;

4) проведений аналіз законодавства щодо господарської процесуальної правосуб'єктності профспілок, а також, враховуючи те, що процесуальна правосуб'єктність має три елементи (правоздатність, дієздатність та деліктоздатність), все це дає підстави винести пропозицію перейменувати ст. 44 ГПК України з «Процесуальна правоздатність та процесуальна дієздатність» на «Господарська процесуальна правосуб'єктність» і доповнити цю статтю новою нормою про процесуальну деліктоздатність, яка тісно пов'язана із дієздатністю та полягає у здатності нести відповідальність за вчинені правопорушення. Зазначене дасть змогу надати повну характеристику тріади елементів господарської процесуальної правосуб'єктності профспілок як складної юридичної властивості цих суб'єктів.

Запропонований автором системний підхід щодо дослідження господарської процесуальної правосуб'єктності профспілок дасть змогу значною мірою підвищити ефективність механізмів захисту прав цих суб'єктів, зокрема майнових. Однак авторське бачення вирішення наукового завдання у цьому дослідженні не є ідеальним та буде потребувати подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Список використаних джерел

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року: Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю 25.09.2015. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>
2. Профспілки – провідники цілей сталого розвитку у глобальному світі. Прес-центр ФПУ. Офіційний вебпортал Федерації професійних спілок України. 19.03.2025. URL: <https://fpsu.org.ua/239-mkp-perr/15489-profspilki-providniki-tsilej-stalogo-rozvitku-u-globalnomu-sviti-2.html>
3. Кушнір Р. С. Щодо правового статусу професійних спілок України. *Матеріали VII Міжнародного молодіжного наукового юридичного форуму* (м. Київ, 16–17 травня 2024 р.). Київ: Національний авіаційний університет, 2024. С. 477–481.
4. Кушнір Р. С. Проблеми захисту у господарському судочинстві майнових прав професійних спілок у дискурсі їх статутної діяльності. *Академічні візії*. 2024. № 32. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1247>
5. Беяневич В. Е. Господарський процесуальний кодекс України: наук.-практ. комент. Вид. третє. Київ: Видавництво «Юстініан». 2009. 872 с.
6. Опришко В. Ф. Чергове «одержавлення профспілкового майна». *Щотижнева загальнонаціональна правова газета: on-line версія*. 2020. № 5. URL: <https://yvu.com.ua/chergove-oderzhavlennya-profspilkovogo-majna-2/>
7. Осовий Г., Кондик П. Щодо правового статусу майна професійних спілок України. *Вісник АПСВТ*. 2018. № 4. С. 96–104.
8. Куртакова Г. О. Правовий статус профспілок у формування системи соціального партнерства в Україні. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2022. № 62. С. 34–43. DOI: 10.32689/2522-4603.2022.2.6.

9. Полховська Н. М. Правовий статус професійних спілок працівників правоохоронних органів: дис. ... д-ра філос. за спец. 081 – Право. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2024. 249 с.
10. Спасибо-Фатєєва І. В. Проблеми права власності профспілок. *Університетські наукові записки*. 2007. № 2. С. 147–155.
11. Хатнюк Н. С., Побіянська Н. Б. Правові засади визначення правосуб'єктності сторін у господарському процесі. *Європейські перспективи*. 2021. № 4. С. 142–150.
12. Науково-практичний коментар до ГПК України від 26.09.2014. *Ligazakon*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK002494>
13. Рішення Північного апеляційного господарського суду від 28.01.2020 у справі № 910/9126/19. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87424929>
14. Рішення Господарського суду Одеської області від 22.04.2024 у справі № 916/571/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118703560>

Roman Kushnir. Economic procedural legal personality of Trade Unions in the context of the implementation of the Sustainable Development Strategy by the global community

The study highlights the content and structural elements of the concept of 'economic procedural legal personality' of trade unions as an important component of the procedural and legal status of these entities at the doctrinal and legislative levels. The author identifies some problematic issues related to the subject matter of the study and develops proposals for improving the legal regulation of these issues in the context of implementation of the sustainable development strategy by the international community.

The article determines that modern trade unions are one of the active promoters of sustainable development goals on a global scale, since the purpose of their establishment is to represent and protect labour, socio-economic rights and interests of employees, and it is they who carry out the mission related to fair distribution of income, primarily between employers and employees, without regard to protecting the right to decent work of the latter.

The author proves that trade unions are inherent in economic procedural legal personality, which is the key to their effective statutory activities, since it is an indispensable component of their procedural and legal status and is necessary to protect property and other rights and interests of these entities as parties to economic proceedings in the event of relevant conflicts.

The article summarizes that trade unions as parties to economic proceedings are characterized by the following: they become parties to an economic case and conduct proceedings in it on their own behalf (as a plaintiff or a defendant); may participate in the case through representatives; are endowed with the appropriate procedural and legal status from the moment the proceedings are initiated; act in defence of their own rights and legitimate interests; each party is interested in resolving the dispute in its own favour; their legal personality allows for procedural succession; and a court decision is made in their case.

The author argues that it is necessary to rename Article 44 of the CEP of Ukraine from 'Procedural legal capacity and procedural capacity' to 'Economic procedural legal personality' and to supplement this Article with a new provision on procedural tort capacity, which is closely related to capacity and consists in the ability to bear responsibility for committed offences. This will make it possible to provide a full description of the triad of elements of trade unions' economic procedural legal personality as a complex legal property of these entities.

Keywords: *economic procedural legal personality, trade union, protection of rights, parties to economic procedural relations, economic process, legal capacity, capacity to act, tort capacity, sustainable development.*